

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

результатами другого кварталу 2015 року, 44% опитаних вітчизняних і зарубіжних бізнесменів не вважають український ринок вигідним для інвестування. Разом із тим майже п'ята частина респондентів (19%) вважають, що Україна стане досить прибутковим напрямом для нових інвесторів. За даними Європейської Бізнес Асоціації, індекс інвестиційної привабливості України в другому кварталі 2015 року становив 2,66 при максимальному значенні індексу – 5 [5, с. 40]. Зі слів експерта Українського клубу аграрного бізнесу, протягом 2014 року обсяг прямих іноземних інвестицій у сільське господарство зменшився на третину. Із галузі було вивезено більше \$245 млн. прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу). І все ж агропромислове виробництво залишається однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей в економіці України, кредитний портфель цієї галузі становить близько \$780 млн. Мова йде про інвестфонди, які працюють на Лондонській та Варшавській біржах, а саме: Dragon Capital, Ash more Group, Black River, Blackrock, Ice Canyon Crammers і Pioneer Investment Management Ltd та ін. Проте основними перепонами для інвестицій в агросектор інвестори вважають корупцію і різного роду неформальні платежі, що є наслідком зарегульованості галузі. Тому саме дерегуляція ринку рослинництва має особливе значення для інвесторів, оскільки він формує до 75% аграрного ВВП і до 90% аграрного експорту. Цілі 2020 року та перспективні напрями агросектору України представлені на інвестиційному форумі в Лондоні в середині вересня 2015 року [5, с. 28]. Це переважно розвиток агрологістики та інфраструктури, що фактично зразу підви-

щує конкурентоспроможність української продукції на світових ринках, а потенціал цих напрямів оцінюється в \$2–3 млрд. щорічно в найближчі п'ять років [5, с. 33]. Таким чином, головною особливістю розвитку економіки нашої держави є необхідність формування політики, спрямованої на побудову виробництв з випуску конкурентоспроможної продукції, яка б переорієнтувала підприємства від традиційного до високотехнічного інноваційного виробництва. Для стимулювання інноваційної діяльності наша країна, спираючись на іноземний досвід, може впроваджувати прогресивні форми і методи винахідницької діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Краус Н.М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки [текст]: навч. посіб. / Н.М. Краус. – К.: «Центр» учбової літератури», 2014. – 496 с.
2. Мочерний С.В., Мочерна Я.С. Політична економія: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2017. – 684 с. (Вища освіта XXI століття).
3. Проскурін П.В. Історія економіки та економічних учень. Економічна історія індустріальної цивілізації: Навч. посіб. – Вид. 2-ге, доп. І перероб. – К.: КНЕУ, 2008. – 400 с.
4. Самуельсон П. Економіка, т. 2, МПО «Алгон», М., 1992. – С. 322.
5. «Бізнес» №40 (1183), 05.10.15, с. 26–41.
6. «Бізнес» №39 (1182), 28.09.15, с. 22, 45.
7. «Бізнес» №42 (1185), 19.10.15, с. 27.
8. «Бізнес» №43 (1186), 26.10.15, с. 3.

О.Г. ПУГАЧОВА,
к.е.н., Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,
К.М. СОЛОВ'ЄНКО,
к.е.н., Київський національний університет культури і мистецтв

Довіра як передумова інноваційного розвитку суспільства

У статті розглянуто роль довіри в інноваційному розвитку суспільства. На основі аналізу сучасних моделей соціальної взаємодії сформульовані необхідні умови для успішної реалізації моделі інноваційного розвитку України.

Ключові слова: економічне зростання, довіра, соціальна взаємодія, співпраця, соціальний капітал.

О.Г. ПУГАЧЕВА,
к.э.н., Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова,
К.М. СОЛОВЬЕНКО,
к.э.н., Киевский национальный университет культуры и искусств

Доверие как предпосылка инновационного развития общества

В статье рассмотрена роль доверия в инновационном развитии общества. На основе анализа современных моделей социального взаимодействия сформулированы необходимые условия для успешной реализации модели инновационного развития Украины.

Ключевые слова: экономический рост, доверие, социальное взаимодействие, сотрудничество, социальный капитал.

О. PUGACHEVA,
Ph.D., National pedagogical university M.P. Dragomanova,
K. SOLOV'YENKO,
Ph.D., Kyiv National university of culture and arts

Trust as pre-condition innovative development of society

The role of trust in innovative development of the society is analyzed. The crucial conditions for successful realization of innovative model in Ukraine is formulated on the base of modern models of social interaction.

Keywords: economy growing, trust, social co-operation, collaboration, social capital.

Постановка проблеми. Нині питання інноваційного розвитку є предметом пильної уваги, бо побудова ефективної економіки України потребує розвитку інноваційної політики під впливом високої конкуренції, що посилюється в умовах реалізації інтеграційних процесів [1].

На інноваційну модель розвитку покладаються великі надії. Реалізація цієї моделі повинна забезпечити і економічний прорив, і стійке економічне зростання.

Проте очевидно, що інноваційний розвиток не можна перейняти або скопіювати у інших країн. Цей процес вимагає не лише ресурсів і фінансових інвестицій, а й створення певного середовища, без якого кожен почин із часом затухатиме. На круглому столі «Інноваційний прорив», який проходив в Київській міській адміністрації 29 жовтня 2013 року, відзначалося, що для досягнення успіху недостатньо тільки тих навичок, які дає класична освіта [2]. Важливим моментом є напрацювання навичок соціальної взаємодії.

Аналіз досліджень і публікацій. Класичними моделями, що ілюструють значення довіри в соціальній взаємодії, є гра «Дилема ув'язненого» та її варіант – гра «Обмін закритими валізами». Вони доводять, що обман завжди буде найкращим рішенням у взаєминах з іншими. Проте, на думку Френсіса Фукуяма (Francis Fukuyama), саме принцип довіри дозволив найбільш розвиненим в економічному сенсі країнам досягти свого успіху [3, 4]. Стратегії переходу до кооперативної поведінки дослідили Карл Зігмунд і Мартін Новак (Karl Sigmund, Martin Nowak) [5, 6]. А Роберт Аксельрод (Robert Axelrod) провів експеримент, що виявив механізм появи співпраці серед егоїстичних індивідів без якого-небудь примусу [7].

Мета статті. На основі аналізу сучасних моделей соціальної взаємодії сформулювати необхідні умови для успішної реалізації моделі інноваційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні моделі соціальної взаємодії і з цієї точки зору проаналізуємо проблеми, які стоять перед Україною на шляху до інноваційного розвитку.

По числу додатків у соціальних науках лідером є модель «дилема ув'язненого». Гра полягає в тому, що кожен з двох учасників вибирає одну з альтернатив:

C – співпраця, кооперація, солідарність, врахування загальних інтересів, альтруїстична поведінка;

D – відмова від співпраці, зрада, обман, порушення прийнятих норм, егоїстична поведінка.

Платіжна матриця представлена на рис. 1. Якщо обидва гравці співпрацюють, то кожен отримує винагороду R. У разі відмови від співпраці кожен зазнає збиток P (покарання за обопільний обман). Коли ж один з гравців співпрацює, а дру-

гий зраджує, то перший втрачає S (плата невдасі), а той, хто зраджує – виграє T (ціна «зради»). Параметри гри задовольняють умову: $T > R > P > S$.

З точки зору колективних інтересів кращим є варіант взаємної співпраці (C, C). Приймаючи рішення окремо, кожен раціональний гравець прагнучиме максимізувати дохід і мінімізувати ризики. У дилемі ув'язненого стратегія зради строго домінує над співпрацею: якщо партнер співпрацює, то вигідніше зрадити; якщо партнер зраджує – то краще теж зрадити. У результаті кожен з гравців отримує менший вигравш, ніж у разі співпраці.

Одним з наочних варіантів гри «Дилема ув'язненого» є гра «Обмін закритими валізами». Два гравці обмінюються закритими валізами, в одній з яких повинен лежати товар, а в іншій – гроші. Кожен з гравців вирішує, чи дотримуватися йому умов договору, чи обдурити партнера. У цій грі обман завжди буде найкращим рішенням. Таким чином, раціональні гравці ніколи не почнуть співпрацювати, а довіра не може стати основою соціальних інститутів.

Однак нині соціальний капітал і його роль в економічному житті суспільства привертає все більшу увагу вчених [3]. Однією з головних характеристик соціального капіталу є довіра. Високий відсоток позитивних відповідей на питання чи «Можна довіряти більшості людей?», згідно з даними «Всесвітнього дослідження цінностей», демонструють такі країни, як Нідерланди (66,1%), Швеція (60,1%), Німеччина (44,6%), США (34,8). У країнах колишнього Радянського Союзу цей показник знаходиться в межах від 8 до 30% (рис. 2, [8]).

Френсіс Фукуяма відносить до групи суспільств з високим рівнем довіри такі зовні різномірні країни, як Японія, США і Німеччина. В той же час в групу суспільств із низьким рівнем довіри, як вважає професор Фукуяма, потрапляють Франція, Італія, Мексика, Бразилія, Китай, Тайвань, країни Східної Європи і країни колишнього СРСР.

Економічні успіхи країн першої групи, на його думку, були досягнуті в умовах, коли держава лише доповнювала і координувала розвиток суспільства, який ґрунтувався на принципі довіри. Навпаки, суспільства з низьким рівнем довіри відмічені внутрішньою «десоціалізацією», вони несуть на собі тавро сімейної, кланової або групової замкнутості і в меншій мірі здатні до стабільного і органічного розвитку.

Довіра – це здатність людей об'єднуватися поза межами сім'ї і без допомоги держави. Як вказує професор Фукуяма, соціальний капітал неможливо здобути шляхом отримання і реалізації раціональних інвестиційних рішень, подібно до інших форм людського капіталу. Людина може прийняти рішення «інвестувати» певні ресурси у звичайний людський

		Гравець А	
		C	D
Гравець В	C	R/R	S/T
	D	T/S	P/P

Рисунок 1. Платіжна матриця

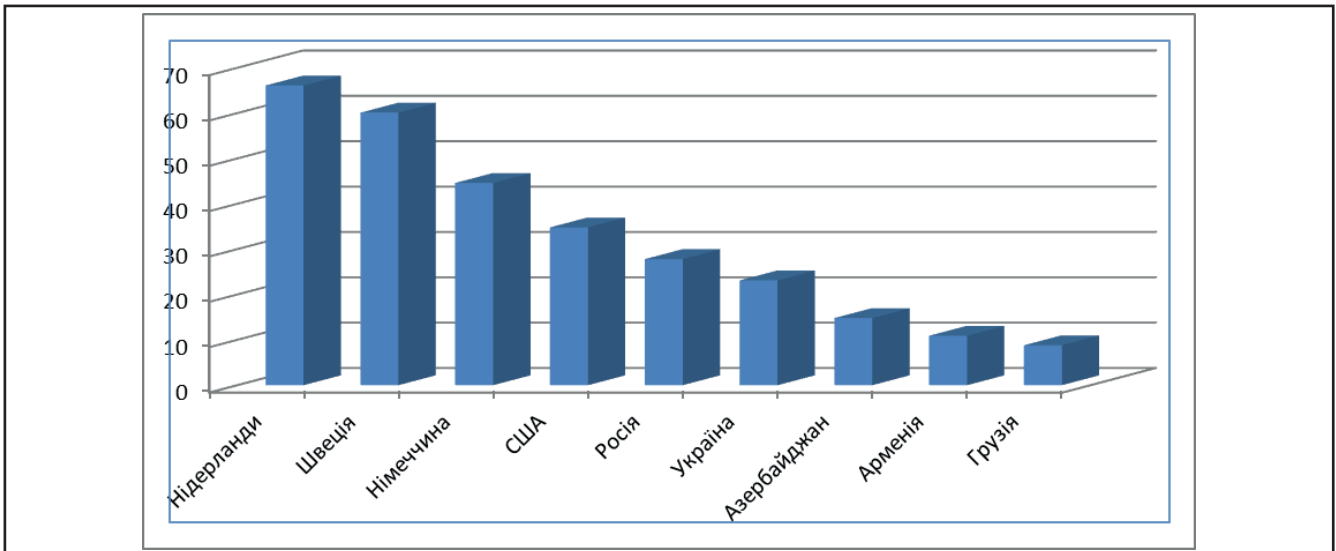

Рисунок 2. Відсоток позитивних відповідей на питання: «Чи можна довіряти більшості людей?»

Джерело: World Values Survey (2010–2014).

капітал, наприклад закінчити інститут і стати програмістом; для цього досить піти вчитися у відповідний навчальний заклад. Соціальний же капітал не може стати результатом індивідуальних дій. Соціальний капітал неможливий без пріоритету громадських інтересів [4].

Питання виникнення і збереження співпраці в людському суспільстві – одне з парадоксальних питань, яке було сформульоване ще Дарвіном і залишається предметом активних досліджень сьогодні. Річ у тім, що природний відбір опирається на індивідуальний репродуктивний успіх. Як може природний відбір сформувати альтруїстичну поведінку в тому сенсі, щоб людина піклувалася про добробут інших, приносячи в жертву свою користь?

Карл Зігмунд і Мартін Новак виділяють декілька стратегій переходу до кооперативної поведінки [5]:

1. Відбір родичів (kin selection). «Допомагай родичам».

Альтруїзм може проявлятися у відношенні до близьких родичів. Це пов'язано з наявністю у родичів ідентичних за походженням генів.

2. Пряма співпраця (direct reciprocity). «Я допоможу тобі, ти допоможеш мені».

У кінці 1970-х років Роберт Аксельрод провів експеримент, що виявив механізм появи співпраці серед егоїстичних індивідів без якого-небудь примусу [7].

В основу експерименту була покладена гра «дилема ув'язненого». Єдина відмінність полягала в тому, що гра з одними і тими ж гравцями повторювалася багаторазово і ніхто не знав, коли вона закінчиться.

Аксельрод показав, що якщо гра неодноразово повторювалася серед безлічі гравців з різними стратегіями, «жадібні» стратегії давали погані результати в довгостроковому періоді. Тоді як більш «альтруїстичні» стратегії працювали краще, навіть з точки зору власного інтересу. Таким чином, Аксельрод дійшов висновку, який звучить утопічно, що егоїстичні індивіди в ім'я їх же егоїстичного блага прагнуть бути добрими, будуть прощати і не будуть заздрити.

3. Непряма взаємна співпраця (indirect reciprocity). «Я допоможу тобі, хто-небудь допоможе мені».

Ідея моделі полягає в тому, що люди зустрічаються випадковим чином, один як потенційний донор, а інший як потенційний реципієнт. Донор чекає отримати винагороду не безпосередньо у цього реципієнта, а у третьої особи.

4. Мережевий відбір (graph selection). У попередній моделі передбачалося, що взаємодії між будь-якими двома членами суспільства однаково ймовірні. Насправді люди об'єднуються в соціальні мережі, які і визначають соціальний простір для взаємодій.

5. Груповий відбір (group selection).

У цій моделі відбір діє на двох рівнях: індивідуальному і груповому.

П'ять розглянутих вище механізмів еволюції кооперації Мартін Новак об'єднує в дві групи:

1. Абсолютна співпраця: відбір родичів, мережевий відбір, груповий відбір.

2. Умовна співпраця: пряма співпраця (спирається на особистий досвід) і непряма співпраця (спирається на досвід інших).

Як стверджує Мартін Новак, саме непряма взаємна співпраця робить нас людьми, оскільки вона обумовлює селективний тиск як на формування суспільної свідомості, так і на розвиток мови людського спілкування [6].

Для того щоб в Україні запрацювала модель інноваційного розвитку, необхідно, щоб в суспільстві з'явилася і закріпилася непряма взаємна співпраця. На рівні вказівок зверху такі процеси не виникають. Як показали приведені у статті моделі, не виникає вказаний вид співпраці і виходячи з раціональних спонукань. Для його появи повинен сформуватися соціальний капітал, що ґрунтується на пріоритеті громадських інтересів. Остання умова ще вчора виглядала практично недосяжною, оскільки в українському суспільстві десятиліттями викорчувувалися усі передумови формування довіри і співпраці, які не приносять користь «тут і зараз».

Усе змінила Революція гідності 2013–2014 років. Майдан став тим фактором, що об'єднав українців і дозволив забезпечити сотні протестувальників усім необхідним (їжею, одягом, палатками, дровами тощо) протягом кількох місяців. А з початком агресії Росії проти України в Криму і на сході країни

масштаб добровільної допомоги зріс на порядок. Так, у 2015 році більше 40 відсотків українців давали гроші волонтерам – на потреби армії або в якості допомоги переселенцям. В Україні кількість людей, які займаються волонтерством, тобто не тільки дають гроші, а й приділяють цьому свій час, становить 13%. Якщо порівняти з результатами 2013 року, коли війни ще не було, кількість волонтерів зросла ненабагато. Тоді було 10 відсотків, а зараз їх 13 відсотків. Але збільшилася кількість часу, яку волонтери приділяють волонтерській діяльності. Волонтери стали набагато активнішими. Також удвічі зросла кількість тих, хто жертвував гроші на різні добродійні акції. Раніше було 23 відсотки, а сьогодні це вже 41 відсоток людей. Але також треба пам'ятати, що у порівнянні з 2013 роком різко впала гривня і збідніло населення. Все це можна пояснити тим, що за останні роки люди стали більше відчувати свою причетність до української спільноти і нації і зрозуміли, що країну треба рятувати [9].

Соціальна взаємодія – це складна система обмінів, обумовлених різними способами урівноваження винагород і витрат. Модель інноваційного розвитку – це, передусім, складна система соціальних зв'язків, що об'єднує численних учасників цього процесу. Питання довіри грає ключову роль у життєздатності інноваційних починів.

Висновки

Таким чином, завдання інноваційного розвитку тісно пов'язане із завданням відновлення довіри в суспільстві. Це питання не можна обійти, запропонувавши альтернативні технології. Якщо українське суспільство серйозно вибирає інноваційну модель розвитку, потрібен науковий аналіз характеру соціальної взаємодії в українському суспільстві, а

також моделювання процесів зростання довіри як передумови інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: VIII Міжнародний бізнес-форум (Київ, 19 березня 2015 р.); відп. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – С. 12. – Режим доступу: <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/1e8a62d3ca6647b78fd23992ec0eb32d.pdf>
2. «Иновационный прорыв»: путь к успеху – в развитии образования и доступа к интернету. – Режим доступу: http://bionic-university.com/ru/news/innovation_breakthrough
3. Fukuyama, Francis, Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity, New York: The Free Press, 1995.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ЗАО НПП «Ермак», 2004. – Режим доступу: http://iir-mp.narod.ru/books/inomezcev/page_1123.html
5. Martin A Nowak, Karl Sigmund, How populations cohere: five rules for cooperation, in R M May and A McLean (eds) Theoretical Ecology: Principles and Applications, Oxford UP, Oxford (2007) 7–16.
6. Nowak Martin (2006) Five Rules for the Evolution of Cooperation. Science. www.sciencemag.org
7. Robert Axelrod, The Evolution of Cooperation (New York: Basic Books, 1984).
8. World Values Survey. – Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/>
9. Вдвічі більше українців стали жертвувати гроші волонтерам (11.12.2015). – Режим доступу: <http://hromadskeradio.org/na-svizhu-golovu/vdvichi-bilshe-ukrayinciv-staly-zhertvuvaty-groshi-volonteram-doslidzhennya>